

Jan Mankes: Bomenrij

De bomen reiken hoog

door Koos Sluiter

2020 is het Jan Mankesjaar. Op 23 april 1920 overleed de schilder Jan Mankes aan tbc, 30 jaar oud. In 1904 verhuisde hij van zijn geboorteplaats Meppel naar Delft. Hij werkte voor glasatelier J.L. Schouten waar hij ook met schilderen begon. Hij bleef bij zijn ouders wonen toen die in 1909 verhuisden naar Het Meer, een buurtschap bij Oranjewoud en Beneden- en Bovenknijpe.

Hij schilderde, tekende en maakte houtgravures in een dromerige stijl: stillevens, portretten, landschappen en dieren, vooral vogels. Mankes was een eenling en was wars van richtingen of stromingen. Het zoeken naar een universele ware taal verbindt hem met totaal andere eigentijdse kunstenaars. Zijn credo was 'Kunst is uiting geven aan geestelijk leven. Aangezien het zuiver geestelijke, het onnoembare niet te noemen is neemt men stoffelijke dingen te baat als middel.'

Dat geldt ook voor het schilderij *Bomenrij* uit 1915, toen hij de doopsgezinde predikante Anne Zernike trouwde. Zij was vanaf 1911 predikante van de doopsgezinde gemeente Benedenknijpe en de eerste Nederlandse vrouwelijke predikant. Maar daarmee zijn de twee figuren op de weg tussen de bomen nog niet het kersverse paar. Autobiografisch is Mankes nooit.

Bomenrij is een verbeelding van de zoektocht naar waarheid en zuiverheid, een tocht langs een kronkelig pad. De bomen reiken hoog, wijzen naar de hemel. Er worstelt iemand met de aarde. Allemaal op zoek: naar boven, naar onbestemde verten, in de akker, in gesprek met elkaar. Zien we de Emmaüsgangers afgebeeld, geschokt in gesprek over brandende vragen: hoe kon het zo lopen met Jezus, de Godsman? Dan komt een derde hen vergezellen. Wat hij zegt laat hen niet meer los. 'Blijf bij ons,' zeggen zij. Hij laat een andere gloed in hen branden.

Afgewezen naar het rijk van de dood verdreef hij daar het diepste donker. Zijn licht valt over de wereld, onmisbaar licht voor allen die zoeken.

Jan Mankes: *Bomenrij*, 1915, olieverf op doek, 69 x 52 cm. Museum More, Gorssel.

Tot 25 oktober 2020 in Museum MORE, Hoofdstraat 28, Gorssel: Jan Mankes, de werkelijkheid niet. Omdat het dit jaar een eeuw geleden is dat Jan Mankes overleed toont Museum MORE dit jaar in de Tuinzaal alle Mankes schilderijen uit onze eigen collectie, aangevuld met prachtige bruiklenen. U kunt dan zo'n 35 topstukken bewonderen van Hollands meest verstilde schilder. Om Mankes' persoon hing de zweem van een geniale kluzenaar met een 'afkeer van luidruchtigheid'. Een terugblik op het leven van Jan Mankes. Let op: alleen toegang met [online ticket](#). Museum More is open van dinsdag t/m zondag van 10:00 tot 17:00 uur. www.museummore.nl

Jan Mankes (1889-1920) werd geboren te Meppel. Hij ging in 1902 naar de hbs in Meppel maar hield dat voor gezien toen het gezin in 1903 naar Delft verhuisde. In die periode werkte hij als leerling bij de glasschilder J.L. Schouten en volgde hij een avondopleiding aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag. Hij begon met het schilderen van vogels en nesten in de duinen van Den Haag en omgeving. Van 1909 tot 1915 woonde Mankes met zijn ouders in Het Meer, een buurtschap gelegen tussen Heerenveen en de dorpjes Benedenknijpe en Bovenknijpe. Hier ontwikkelde hij zijn liefde voor de natuur verder en maakte hij veel van zijn beste werken. Een van zijn topstukken is het schilderij van de Woudsterweg. Langs deze weg, gelegen tegenover het huis van zijn ouders, liep hij dagelijks naar het Oranjewoud. In 1913 leerde hij Anne Zernike kennen, een theologe en de eerste vrouwelijke predikant van Nederland in Bovenknijpe. Hij trouwde in 1915 met haar, waarna ze een tijdje in Den Haag woonden. In 1916 verhuisden ze naar Eerbeek in Gelderland omdat ze dachten dat die bosrijke omgeving goed zou zijn voor Mankes, die inmiddels aan tuberculose leed. In deze periode woonde hij ook enkele maanden in Nunspeet. In 1918 werd hun zoon Beint geboren, vernoemd naar Jans vader. Mankes was erg ziek en lag veel in bed; wanneer het iets beter ging werkte hij onafgebroken. In 1920 overleed hij aan zijn ziekte, toen hij 30 jaar oud was. Hij werd begraven in Eerbeek. Mankes liet een oeuvre na van zo'n 150, met name kleine, schilderijen, ongeveer 100 tekeningen en zo'n 50 prenten. In meer dan de helft van zijn werk is de natuur het belangrijkste onderwerp. Daarnaast maakte hij zelfportretten, portretten (met name van zijn vader, zijn moeder en zijn vrouw), stillevens, landschappen en interieurs. Mankes exposeerde al veel gedurende zijn leven en werd zeer gewaardeerd. In 1923 noemt Richard Roland Holst Mankes Hollands meest verstilde schilder. Deze stilte wordt veroorzaakt door evenwichtige composities en ingetogen kleurgebruik alsmede een nauwelijks zichtbare penseelstreek.